

STUDII ȘI CERCETĂRI: ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI

CZU: 331.548:374-055.2

PROIECTAREA CARIEREI DE CĂTRE FEMEI: REZULTAT AL INFLUENȚEI CONTEXTULUI NONFORMAL ȘI INFORMAL

Otilia DANDARA

Universitatea de Stat din Moldova

În articol este abordată problema proiectării carierei de către femei. Constatările și concluziile sunt făcute în baza unui studiu empiric, cu încadrarea unui lot de femei, preponderent din mediul rural. Rezultatele confirmă parțial teoriile luate la baza cercetării privind percepția specifică, necesitatea proiectării carierei de-a lungul vieții de către femei. În lipsa unei ghidări metodice, realizate într-un context instituționalizat, femeile își formează anumite reprezentări despre carieră sub influența contextului de viață: a activităților nonformale și a influenței educaționale informale. Un factor influent, care mai persistă asupra proiectării carierei de către femei, rămâne a fi familia și nașterea copiilor, cu toate că și pe această dimensiune există atitudini și abordări diferite. Calificarea constituie un mecanism vectorial de evoluție în carieră.

Cuvinte-cheie: carieră, proiectarea carierei, calificare, etape ale evoluției în carieră, context informal.

CAREER DESIGN BY WOMEN: RESULT OF THE INFLUENCE OF THE NON-FORMAL AND INFORMAL CONTEXT

This article emphasizes the issue of career projection for women. All statements and conclusions are based upon an empiric study on a group of women, mostly from the rural areas. The results partially confirm the theories on the specific perception that lay at the base of research, and the necessity for women's career development throughout the lifespan. Lacking methodical guidance in an institutionalised context, women tend to build certain visualizations on careers being influenced by their lifestyle, non-formal activities and informal education. Yet, a powerful factor, which still impacts women's career projection is the family and the motherhood, even if there are different approaches and attitudes related to this dimension. Qualification represents a vectorial mechanism for career growth.

Key-words: career, career projection, qualification, stages in career growth, informal context.

Introducere

Proiectarea carierei se bazează pe o diversitate de teorii, care pun în valoare diverse aspecte ale interrelaționării persoanei cu mediul său de viață.

În acest articol ne propunem să studiem problema proiectării carierei prin prisma dimensiunii de gen. Pe lângă reperele teoretice care pun accent fie pe maturitatea vocațională [1], fie pe dezvoltarea continuă a personalității, fie pe nevoia de proiectare a carierei [2], există și teorii care pun accent pe specificul proiectării carierei femeilor. În acest sens luăm la bază teoria prezentată în [3], care pune în valoare influența circumstanțelor asupra aspirațiilor profesionale. La fel valorificăm și teoria dezvoltării înaintată de către D.Super, conform căreia persoana își proiectează cariera pe parcursul întregii vieți.

Demersul experimental: rezultate și generalizări

În lotul experimental au fost incluse 57 de femei. Criteriul de selectare a eșantionului a fost unul aleatoriu, determinat în primul rând de posibilitatea contactării persoanei. Nu am avut posibilitatea să stratificăm cercetarea după criteriul profesional, deoarece respondentele au reprezentat diverse profesii și ocupații profesionale, numărul reprezentanților nefiind atât de semnificativ, încât să permită deducerea unor constatări reprezentative. Nici criteriul de vârstă nu a fost unul destul de pronunțat, deoarece respondentele au reprezentat preponderent vârsta tinereții, ceea ce nu ne-a permis să facem o analiză comparativă a evoluției în carieră și proiectarea carierei de către reprezentatele diverselor categorii de vârstă.

Variabilele cercetării pot fi grupate în câteva categorii: a) date generale privind vârsta, studiile, profesia; b) activitatea profesională și evoluția în carieră; c) statutul social și influența familiei asupra evoluției în carieră; d) proiectarea carierei și dezvoltarea profesională.

Analizând datele din chestionar am constatat că 97% din numărul de respondente sunt din localități rurale și 3% – din oraș.

Un aspect important privind proiectarea carierei și evoluția în carieră sunt etapele dezvoltării profesionale. Referindu-ne la studiile și teoriile unor cunoscuți specialiști în problematica evoluției în carieră, am stabilit anumite etape de vârstă privind evoluția în carieră, care, bineînțeles, au un sens generic, fără a pretinde la o abordare individualizată. Pornind de la ideea că în condițiile actuale a crescut perioada activismului social al persoanei, considerăm că s-au schimbat și parametrii de vârstă ai evoluției în carieră. În cercetarea realizată de noi am propus următoarele perioade de evoluție în carieră:

- 18-25 de ani, perioada căutărilor și încercărilor;
- 25-35 de ani, perioada adaptării și stabilizării;
- 35- 55 de ani, perioada creșterii și consolidării profesionalismului;
- 55- 65 de ani, perioada menținerii.

Din analiza datelor chestionarului am constat că 14% din numărul de persoane intervievate se află în perioada căutărilor și încercărilor, 35% – în perioada adaptării și stabilizării, 46% – în perioada creșterii profesionale și dezvoltării profesionalismului, 5% – în perioada menținerii.

Constatăm că eșantionul format este unul reprezentativ pentru anumite concluzii privind evoluția în carieră, deoarece majoritatea respondenților se află în perioada stabilizării în activitatea profesională și în perioada creșterii profesionalismului, ceea ce le permite (cel puțin ipotetic putem afirma) să se expună concludent asupra unor aspecte ale problematicii privind proiectarea carierei.

O altă variabilă a cercetării a fost nivelul de instruire și formare profesională, studiile în profesie. Conform acestui indicator, avem următoarea distribuție a datelor:

- a) studii gimnaziale/ medii incomplete (8 clase) – 13%;
- b) studii liceale/ medii complete (10 clase) – 19%;
- c) studii profesional-tehnice – 11%;
- d) studii medii de specialitate (tehnicieni/ colegii) – 8%;
- e) studii superioare integrate (până în 2003) – 19%;
- f) studii superioare de licență – 27%;
- g) studii superioare de masterat – 3%.

Constatăm că cca 50% din femeile intervievate au studii superioare. Acest fapt nu este un rezultat reprezentativ pentru un anumit grup-țintă, ci e determinat de anumite circumstanțe subiective: cele mai accesibile și dispuse de a se implica în studiu au fost cadrele didactice din localitate. În același timp constatăm că cca 30% din femeile incluse în eșantion nu au o pregătire profesională, iar 8% au doar studii gimnaziale, sau echivalentul acestora și 12% au studii liceale, sau echivalentul acestora.

În ce privește echivalentul studiilor liceale (ne referim aici la studii medii complete), ne este greu să deducem prezența sau absența calificării, deoarece în sistemul învățământului general sovietic toți absolvenții primeau o calificare profesională.

Reieșind din problematica abordată, am constatat, fapt firesc, și calificarea profesională. 76% din eșantion dețin o calificare profesională și 24% nu au calificare profesională.

Această variabilă este direct corelată cu studiile profesionale, dar din analiza datelor am constatat că unele persoane fără calificare profesională identifică ocupația profesională cu calificarea profesională, fapt ce ne dă

temei să afirmăm că activitatea de muncă pe parcursul a mai multor ani motivează persoana de a se identifica cu munca pe care o realizează.

Activitatea profesională a femeilor implicate în cercetare este direct dependentă de formarea profesională și calificare. Acest aspect al studiului l-am analizat prin prisma a patru poziții profesionale: muncă conform calificării; muncă diferită de calificarea profesională; muncă ce nu necesită calificare și șomaj, sau activitatea în cadrul gospodăriei/ familiei. Analiza datelor atestă că 100% din femeile care nu au calificare sunt șomere sau casnice. Doar o femeie din cele fără un loc de muncă se consideră șomeră, pe când celelalte nu se consideră șomere, fapt ce ne orientează spre supoziția că, fiind casnice, își identifică activitatea zilnică cu munca în gospodărie. Nicio femeie (0%) nu face muncă care nu necesită calificare, doar o femeie are o ocupație ce necesită o calificare mai joasă decât cea pe care o deține.

Este destul de prezent și fenomenul diferenței dintre calificarea profesională și munca realizată. Cincisprezece femei (cca 4%) fac altă muncă decât calificarea profesională, o parte din ele neavând calificare profesională. Această constatare confirmă statistica potrivit căreia femeile fără calificare sunt mai vulnerabile la fluctuațiile de pe piața muncii și privind integrarea profesională. 60% din numărul celor intervievate muncesc conform calificării și majoritatea acestor femei dețin calificare de nivel superior. Doar o femeie cu studii superioare realizează funcții care necesită o calificare de nivel mai inferior.

Din cele constatate concluzionăm că calificarea profesională asigură integrarea profesională a femeilor și diminuează vulnerabilitatea acestora în plan social. Cu cât mai mare este nivelul de calificare, cu atât mai mari sunt șansele de integrare socioprofesională.

O altă problemă abordată este traseul profesional al persoanei. Am constatat că cel mai stabil segment al pieței muncii în Republica Moldova (sau, cel puțin, unul dintre cele mai stabile segmente ale pieței muncii) este cel din educație. Indiferent de nivelul calificării, femeile angajate în educație practic nu-și schimbă locul de muncă.

Este bine cunoscut faptul că unul dintre factorii care influențează plener proiectarea carierei și traseul profesional este familia. În studiul realizat de noi am înaintat supoziția, conform căreia formarea profesională și cariera femeilor este destul de mult influențată de familie (propria familie). Constatăm că 67% dintre participantele la studiu sunt căsătorite, 14% necăsătorite, 19% divorțate. Nu am putut stabili o legătură între statutul social al femeii și nivelul studiilor, calificării sau angajării în câmpul muncii, în schimb am constatat că majoritatea femeilor divorțate sunt tinere (până la 30 de ani). Această constatare ne dă temei să afirmăm că familia nu influențează negativ evoluția în carieră a femeilor. Menținerea familiei este mai mult o chestie ce ține de educație și de felul cum percep femeile de diverse vârste familia.

Constatăm, în schimb, că familia influențează studiile profesionale. Posibil că mai este actuală tendința de a forma o familie după finalizarea studiilor, acestea fiind considerate de către societate, dar și de femei ca o activitate mai puțin compatibilă cu grijile și responsabilitățile față de familie. 71% din eșantion au făcut studiile înainte de a se căsători (indiferent de calificare). Doar câteva femei au mers la studii fiind deja căsătorite, în schimb 22% au început studiile fiind necăsătorite și le-au finalizat fiind deja căsătorite. În acest caz este vorba despre femeile cu studii superioare. În această situație putem înainta câteva supoziții: a) atitudinea conștientă și apreciativă față de studii a femeilor care își fac studii superioare (posibil că însuși mediul academic le formează o astfel de atitudine); b) posibilitatea continuării studiilor cu frecvență redusă, ceea ce nu este posibil pentru alte niveluri de educație (poate că doar în cazul colegiilor, dar o astfel de situație este mai puțin întâlnită).

Cariera și studiile femeilor sunt influențate și de prezența copiilor. Analiza acestui aspect a scos în evidență următoarea situație: din cca 30% femei care au îngrijit copilul cu un concediu maternal de 3 ani, majoritatea au făcut-o din considerentul că și-au dorit să crească liniștit copilul. Femeile care au beneficiat de un concediu de îngrijire a copilului mai scurt (1 an sau 1,5 ani) în majoritatea cazurilor s-au întors la serviciu din cauza problemelor financiare. Câteva dintre ele chiar au menționat că dacă ar avea posibilitatea să schimbe lucrurile, ar sta acasă să-și crească liniștit copiii. Totuși, 4% au menționat că dacă ar fi să decidă acum, nu și-ar mai lua concediu pentru îngrijirea copilului, ci ar merge la serviciu. Analizând vârsta femeilor care au exprimat această opinie, concluzionăm că atitudinea femeilor exprimată în acest fel se poate datora și sentimentului „cuiului părăsit” care exprimă regretele și trăirile mamelor care au investit timp și dragoste în copii. Acestea acum constată o insatisfacție în relația cu copiii și consideră că unele nereușite în carieră au fost influențate de decizia pe care au făcut-o pentru familie.

Astfel, constatăm că concediile de îngrijire a copiilor se iau cu scopul de a crește liniștit copiii, iar concediile de scurtă durată sunt influențate prioritar de problemele financiare. Menționăm, totodată, că situația deja nu se subordonează unor stereotipuri, precum că bărbatul este cel care asigură financiar familia. Femeile sunt destul de implicate în rezolvarea problemelor financiare în familie, chiar și în detrimentul creșterii copiilor.

Este bine cunoscut faptul că motivația are un rol determinant în proiectarea carierei și dezvoltarea profesională. În ce privește această dimensiune a cercetării, constatăm următoarele:

- 78% din femeile care dețin o calificare profesională au ales profesia pentru că au avut un interes pentru activitatea profesională respectivă și familia le-a susținut și a aprobat alegerea lor;
- 11% au ales profesia la îndemnul familiei. În acest context concretizăm că familia rămâne a fi un factor important în proiectarea carierei;
- 5% și-au ales profesia reieșind din locația convenabilă a instituției de învățământ (distanța accesibilă a instituției de învățământ). Aceste femei au declarat că au făcut alegerea la îndemnul familiei. În acest caz identificăm un motiv pragmatic, specific gestionării problemelor familiare;
- 8% au indicat că și-au ales profesia având ca exemplu o persoană din comunitate, persoana respectivă influențând cu un sfat alegerea;
- 8% au declarat că și-au ales profesia din întâmplare și că nu le-a ghidat nimeni. E de menționat că toate aceste persoane și-au făcut studiile în învățământul profesional-tehnic. Cu toate că numărul persoanelor absolvente ale acestui nivel de educație este redus și nu ne permite să formulăm niște concluzii generalizatoare în acest sens, oricum am identificat o tendință care, probabil, se va confirma și în rezultatul implicării unui număr mai mare de persoane cu o astfel de calificare. Situația identificată ne orientează spre supoziția că acest nivel educațional nu este destul de bine valorificat: fie că absolvenții de gimnaziu, cu rezultate școlare modeste, merg la astfel de studii pentru a face doar niște studii, fără a pretinde o carieră ca muncitori calificați, fie că sunt fetele care nu au susținere în familia de origine și nici la școală pentru a-și valorifica potențialul.

Îngrijorător este faptul că 35% din cele 78% de femei care au făcut studii profesionale de orice nivel nu au avut parte de susținere din partea cuiva în alegerea profesiei sau nu au conștientizat o astfel de susținere.

O situație dificilă constatăm în raport cu femeile fără calificare profesională. Femeile care nu au calificare și unele femei care au calificare profesională tehnică au menționat probleme în familia de origine, din cauza cărora nu au putut să-și facă studii și să se realizeze. În acest sens putem presupune și rezultatele școlare modeste, lipsa de susținere morală și financiară, formarea unor reprezentări eronate despre viață și activitatea profesională.

Identificăm o relație dintre căsătoriile timpurii și lipsa de calificare sau calificarea de un nivel mai inferior. A fost constatat faptul că din cauza căsătoriei timpurii și/ sau a nașterii copiilor nu au obținut calificare profesională sau o calificare profesională mai înaltă.

Fiind întrebate când au luat decizia pentru o anumită profesie, cca 40% din femeile care dețin o calificare au identificat perioada deciziei pentru o anumită profesie cu perioada încadrării în studiile profesionale, adică în momentul când decizia nu mai putea fi amânată; circa 14% din femei consideră că decizia pentru profesie trebuie luată mai devreme; 10% din femei au declarat că atunci când au finalizat școala nu știau ce să facă și nu au decis din timp. Această situație indică asupra caracterului imperativ al deciziei luate sub influența unor circumstanțe din viață (trebuie să merg undeva la studii).

Constatările respective scot în evidență faptul că femeile implicate în studiu nu au avut parte de un proces sistematic de ghidare în carieră, nu s-au implicat conștient într-un proces de proiectare a carierei. În esența sa, procesul de ghidare în carieră semnifică un suport acordat persoanei în proiectarea carierei. Acest suport are drept scop de a ajuta persoana să depășească anumite dificultăți în luarea deciziei privind alegerea profesiei, studiile pe care trebuie să le facă, de a-i oferi informații despre profesia aleasă și informații despre capacitățile personale pe care le solicită exercitarea acesteia, ceea ce o va ajuta să se dezvolte profesional.

Fiind întrebate ce dificultăți au întâlnit în proiectarea carierei, femeile implicate în studiu au declarat că: nu știau ce studii trebuie să facă pentru a îmbrățișa profesia îndrăgită; unde ar putea să facă studii; ce vor face la locul de muncă. Cele constatate confirmă că o bună informare este foarte importantă pentru luarea deciziei pentru carieră.

O pătrime din femei au recunoscut că una dintre dificultățile proiectării carierei a fost generată de necunoașterea propriului potențial și a capacităților: nu știau sau se îndoiau că au capacitățile necesare pentru profesia aleasă.

O problemă privind evoluția în carieră este apartenența la sexul feminin. În ultimii ani se observă o schimbare în acest sens, dar atât la nivel mondial, cât și național statisticile indică asupra unei situații de discriminare a femeilor în sensul angajării cu salarii mai mici, la munci care necesită implicare și tenacitate sporită, posturi inferioare în comparație cu bărbații. La întrebarea dacă consideră că pe piața muncii există o discriminare de gen, 40% din femeile intervievate au răspuns afirmativ. Analiza rezultatelor denotă o tendință: sunt predispuse să considere acest lucru femeile cu vârsta între 45 și 60 de ani și cele fără calificare, restul femeilor consideră că pe piața muncii din Republica Moldova nu există discriminare de gen. În acest sens trebuie să facem o remarcă: o bună parte din femeile implicate în cercetare sunt angajate în sistemul de învățământ, segment al pieței muncii unde predomină femeile. În cazul implicării mai multor femei din alte domenii de activitate profesională, am putea avea o altă configurație a părerilor exprimate.

În proiectarea carierei și angajarea în piața muncii mai predomină percepția profesiilor feminine și a celor masculine. 25% din femeile implicate în studiu au menționat că există profesii potrivite pentru bărbați și profesii potrivite pentru femei, iar o pătrime din aceste femei au exprimat o atitudine pozitivă față de acest fenomen, fiind de acord cu faptul că pe piața muncii femeile și bărbații nu sunt tratați la fel, neidentificând în acest sens o anumită problemă. Menționăm faptul că femeile care au avut asemenea atitudine sunt cu vârsta de până la 30 de ani.

Este important ca fiecare persoană să cunoască ce înseamnă să-ți proiectezi o carieră. Opiniile privind esența proiectării carierei au fost axate pe câteva aspecte.

- Aspect atitudinal: *Să cunoști ce vrei să faci în viitor; Să alegi o profesie pe plac; Să știi ce am de făcut; Să-ți descoperi interesele; Să ai o viață organizată; Să faci ceva cu plăcere* – 35%;
- Aspect pragmatic: *Să pot să-mi asigur un venit pentru viitor* – 22%;
- Aspect informativ: *Să fii bine informat; Să-ți cunoști potențialul* – 19%;
- Aspect formativ: *Să-ți stabilești scopul, traseul de urmat* – 24%.

Rezultatele obținute scot în evidență percepția femeilor privind proiectarea carierei. O bună parte dintre ele pun un accent deosebit pe aspectul atitudinal, demonstrând că pentru ele contează să identifice ce muncă corespunde cu interesele lor, care activitate profesională le va aduce plăcere și siguranță (*Să știi ce am de făcut*). Unele femei au pus accentul pe venitul material. O bună proiectare a carierei semnifică pentru ele posibilitatea de a avea o siguranță materială. La fel de importantă este și informarea: să cunoști ce potențial ai, să cunoști specificul profesiei, să fii bine informat. Pentru alte femei proiectarea carierei semnifică o bună organizare a vieții, stabilirea unor pași concreți pentru viitor. Aceste rezultate confirmă valabilitatea teoriei ancorelor, reper conceptual care afirmă că fiecare persoană, în dependență de particularitățile de personalitate și condițiile de viață, pune accentul pe anumite ancore/puncte de reper, în baza cărora își construiește cariera profesională (salariu, condiții de muncă, stabilitate, plăcere etc).

Îmbucurător este faptul că majoritatea femeilor (97% din 100%) consideră că trebuie să-ți proiectezi cariera, doar că este diferită părerea privind vârsta când trebuie făcut acest lucru. Cu toate că a fost menționată vârsta de până la 25 și de până la 35 de ani, totuși majoritatea (78%) consideră că cariera se proiectează toată viața. Este o atitudine optimistă, care reflectă o poziție constructivă a femeilor în sensul edificării propriei vieți profesionale și personale.

În baza rezultatelor constatăm următoarele **concluzii**:

- Femeile nu au avut parte de o ghidare în carieră într-un context educațional formal. Modul în care și-au proiectat cariera a fost influențat preponderent de contextul creat de către mediul de viață, în mare parte de către familia de origine, care rămâne a fi un factor influent în conturarea intereselor profesionale, alegerea instituției de învățământ și în crearea unui traseu de dezvoltare profesională în corelație cu crearea unei familii proprii.
- Rămâne a fi actuală teoria elaborată de L.Gottfredson privind influența experienței școlare a fetelor asupra alegerii profesiei și a realizării în carieră. Însă, un factor determinant în acest sens este statutul social al familiei și susținerea de către familie a fetelor pentru a face studii și a se realiza în carieră.
- Cu toate că nu au avut parte de o ghidare în carieră într-un context formal (instituționalizat, sau acest proces a fost inefficient), femeile de diverse vârste, mai cu seamă cele având peste 30 de ani, consideră

că persoana își proiectează cariera pe parcursul întregii vieți. Constatarea respectivă ne orientează spre concluzia că mediul informal a contribuit la formarea acestei convingeri. Femeile au învățat din experiența de viață că formarea și activitatea profesională trebuie ajustate continuu la circumstanțele vieții. Precizarea acestui fapt ne oferă temei să afirmăm că în Republica Moldova cariera profesională este rezultatul influenței educaționale a contextului nonformal și informal și mai puțin al ghidării în carieră în cadrul școlii.

- Cu toate că resimțim efectele procesului emancipării femeii, totuși mai sunt prezente stereotipuri privind deschiderea pieței muncii pentru femei și atitudinea acestora față de profesii (unele fiind considerate potrivite doar pentru bărbați). În opinia noastră, asupra acestui fapt au influențat unele circumstanțe: majoritatea femeilor implicate în studiu sunt din mediul rural și majoritatea celor care au o atitudine tradițională nu dețin calificare profesională sau au o calificare de nivel inferior.
- Cu toate că mediul informal a călăuzit într-un anume fel femeile ca să-și facă o carieră, totuși acestea au resimțit anumite dificultăți, care au fost generate în mod direct de lipsa unei ghidări în carieră realizate metodic într-un context instituționalizat.

Referințe:

1. DABIJA, A. *Strategii de consiliere a studenților pentru cariera profesională*. Chișinău: CEP USM, 2017. 160 p.
2. DANDARA, O. *Ghidarea și proiectarea carierei în contextul educației permanente*. Chișinău: CEP USM, 2012. 229 p.
3. GOTTFREDSON, L.S. Circumscription and compromise: A developmental theory of occupational aspirations. In: *Journal of Counseling Psychology*, 1981, no.28(6), p.545-579.

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului instituțional „Cadrul conceptual, metodologic și managerial al educației nonformale în Republica Moldova”, cifrul 20.80009.0807.23.

Date despre autor:

Otilia DANDARA, doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar, Prorector pentru activitatea didactică, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: otliadandara@gmail.com

Prezentat la 06.11.2020